СЕРІЯ «Державне управління»

УДК 351

[https://doi.org/10.32689/2708-7530-2020-1\(1\)-7-16](https://doi.org/10.32689/2708-7530-2020-1(1)-7-16)

Андрієнко Микола Васильович доктор наук з державного управління, доцент, Начальник науково-дослідного центру цивільного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, м. Київ, вул. Рибальська, 18, 01011, Україна тел.: (044)-280-18-01, e-mail: andnv@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-9222-4831>

Борисов Андрій Вікторович начальник науково-інформаційного відділу Українського науково-дослідного інституту цивільного захисту, м. Київ, вул. Рибальська, 18, 01011, Україна тел.: + 38 (096) 509-36-02, e-mail.: niv1966@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-6858-0492>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ

Анотація. У статті досліджені проблемні питання формування вітчизняних механізмів забезпечення роботи пожежної охорони. Відмічено, що державні органи контролю за протипожежною охороною мають певні обмеження в проведенні перевірок та не наділені необхідними повноваженнями: не мають права на опрацювання проектної документації щодо введення обладнання в дію та прийняття участі у процесі введення в експлуатацію ліцензіата. Тому, є необхідним змінити цю ситуацію шляхом розширення даних повноважень таких органів для збільшення ефективності пожежного контролю.

Акцентовано, що проблемним питанням забезпечення пожежної безпеки в Україні, також, є територіальне розміщення пожежних депо – наявні норми, які регулюють формування підрозділів пожежної охорони у селах, на жаль, не дозволяють оперативно реагувати на виникнення пожеж та вчасно приїжджати на виклики, що, відповідно, збільшує кількість смертей під час пожеж.

Відмічено, що, сьогодні, реформування Державної служби з надзвичайних ситуацій та курс стратегічного удосконалення її діяльності направлені на плавний перехід від державного нагляду за функціонуванням суб'єктів

господарської діяльності галузі пожежної безпеки до впровадження національної системи запобігання виникненню надзвичайних ситуацій різного характеру (в тому, числі і профілактики виникнення пожеж). Зазначено, що Україна впроваджує у життя державну політику у галузі цивільного захисту населення, територіальних громад через реформування цього напрямку, проведення різноманітних тренінгів, організацію навчальних процесів, створення професійних пожежних підрозділів та добровільних пожежних загонів, реалізацію пілотних проєктів та фінансування заходів протипожежної охорони. Однак, така політика малоефективна та майже немає позитивних результатів, зокрема, через відсутність інноваційного та ефективного оснащення та технічних засобів, в тому числі, автомобілів, а, також, низький ступінь професійної підготовленості службовців тощо

Ключові слова: механізми державного управління, автоматизована система оповіщення населення щодо виникнення пожеж, проблеми, забезпечення роботи пожежної охорони, Державна служба з надзвичайних ситуацій, засоби індивідуального захисту.

Andriienko Mykola Vasilievich Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Head of the Research Center for Civil Protection of the Institute of Public Administration and Research on Civil Defense Kiev, st. Rybalskaya, 18 01011, Ukraine tel.: (044) -280-18-01, e-mail.: andnv@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-9222-4831>

Borisov Andrii Viktorovych Head of the Scientific and Information Department of the Ukrainian Research Institute of Civil Protection. Kiev, st. Rybalskaya, 18 01011, Ukraine tel.: + 38 (096) 509-36-02, e-mail.: niv1966@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-6858-0492>

PROBLEM ISSUES OF IMPLEMENTATION OF DOMESTIC MECHANISMS FOR PROVIDING FIRE PROTECTION

Abstract. The article examines the problematic issues of the formation of domestic mechanisms to ensure the work of fire protection. It is noted that the state fire control authorities have certain restrictions in conducting inspections and are not endowed with the necessary powers: they do not have the right to develop project documentation for commissioning of equipment and participation in the commissioning of the licensee. Therefore, it is necessary to change this situation by expanding the powers of such bodies to increase the effectiveness of fire control.

It is emphasized that the problematic issue of fire safety in Ukraine is also the territorial location of fire depots - the existing rules governing the formation of fire departments in villages, unfortunately, do not allow to respond quickly to fires and timely arrival of calls, which, respectively, increases the number of deaths during fires.

It is noted that today, the reform of the State Emergency Service and the course of strategic improvement of its activities are aimed at a smooth transition from state supervision over the functioning of economic entities in the field of fire safety to the introduction of a national emergency prevention system. and fire prevention). It is noted that Ukraine implements the state policy in the field of civil protection of the population, territorial communities through reforming this area, conducting various trainings, organizing educational processes, creating professional fire departments and volunteer fire brigades, implementing pilot projects and financing fire protection measures. However, such a policy is ineffective and has almost no positive results, in particular due to the lack of innovative and efficient equipment and technical means, including cars, as well as the low level of professional training of employees, etc.

Key words: mechanisms of public administration, automated system of notification of the population on occurrence of fires, problems, maintenance of work of fire protection, State service on emergency situations, means of individual protection.

Постановка проблеми. Важливим компонентом успішного функціонування системи протипожежної безпеки на будь-якому підприємстві та системи пожежної безпеки об'єктів захисту є сучасне оснащення засобами охорони праці та техніки безпеки. Такі технічні засоби постійно оновлюються, їх ефективність підвищується, згідно з сучасними вимогами пожежної безпеки, та значно розширюється спеціалізація їх застосування. Саме тому, вони мають бути спроектовані професійно та грамотно, монтуватись підготовленими фахівцями та знаходитись у постійному кваліфікованому обслуговуванні.

На жаль, на практиці, низький рівень ефективності роботи таких систем викликаний непрофесійним монтажем у процесі установки обладнання. Невідповідна якість робіт таких організацій спричинена відсутністю забезпеченості фахівцями необхідної кваліфікації та сучасним оснащенням лабораторно-аналітичної спеціалізації, яке необхідне для проведення повної перевірки за додержанням вимог роботи протипожежних систем.

Аналіз досліджень та публікацій. Питанням дослідження особливостей вітчизняних механізмів забезпечення роботи пожежної охорони приділяли

увагу українські вчені як: Андрієнко М. В., Рогуля А. О., Борис О.П., Бойко О. А. та ін. Але в науковій літературі не достатньо висвітлені аспекти правильної оцінки ефективності роботи систем протипожежної охорони. Тому, стає актуальним розкриття суті проблемних аспектів роботи пожежної охорони для захисту населення від пожеж, особливо, у селах.

Метою статті є визначення проблемних питань формування вітчизняних механізмів забезпечення роботи пожежної охорони.

Виклад основного матеріалу дослідження. Майже відсутні спеціалісти, які професійно підготовлені та кваліфіковані для проведення правильної оцінки ефективності роботи систем протипожежної охорони після їх монтажу, що, в свою чергу, не дає змоги необхідним чином визначити наявні дефекти та порушення у роботі у процесі проектування та введення в експлуатацію таких систем. Дуже часто такі проблеми зустрічаються на промислових об'єктах усіх без виключення галузей.

На об'єктах найчастіше приймаються роботи щодо забезпечення пожежної безпеки працівниками, які не мають досвіду та необхідних професійних знань та навиків у проведенні якісної оцінки таких робіт. Формування висновків про належну відповідність виконання таких робіт здійснюється на підставі певних документів та технічних засобів, які надають у технічному завданні для виконання робіт, непідготовленими в цій сфері працівниками.

Інституції, які займаються документацією по ліцензійному контролю, в повному обсязі, не можуть оцінити виконання вимог підприємства, яке перевіряють. Такі вимоги виставляють до проектування, установки, технічного обслуговування та ремонту обладнання для забезпечення протипожежної охорони будівель і споруд, які визначаються нормативно-правовою документацією. На нашу думку, така ситуація зумовлена тим, що ліцензіат у процесі монтажу та обслуговування такого обладнання на території своєї власності не зацікавлений в надмірній увазі органів державного пожежного контролю, а значить, відповідно не зацікавлений і у високій якості виконаних робіт. Державні органи контролю за протипожежною охороною мають певні обмеження в проведенні перевірок та не наділені необхідними повноваженнями: не мають права на опрацювання проектної документації щодо введення обладнання в дію та прийняття участі у процесі введення в експлуатацію ліцензіата. Тому, є необхідним змінити цю ситуацію шляхом розширення даних повноважень таких органів для збільшення ефективності пожежного контролю [1, с. 39-40].

Проблемним питанням забезпечення пожежної безпеки в Україні, також, є

територіальне розміщення пожежних депо – наявні норми, які регулюють формування підрозділів пожежної охорони у селах, на жаль, не дозволяють оперативно реагувати на виникнення пожеж та вчасно приїжджати на виклики, що, відповідно, збільшує кількість смертей під час пожеж.

Існують нормативи для часу прибуття першого пожежного автомобіля на місце виклику (для міст – 10 хвилин, для сільської місцевості – 20-25 хвилин), які затверджені постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв утворення державних пожежно-рятувальних підрозділів (частин) Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту в адміністративно-територіальних одиницях та переліку суб'єктів господарювання, де утворюються такі підрозділи (частини)» № 874 від 27 листопада 2013 року [2]. Визначення різного часу прибуття для різних типів населених пунктів порушує положення 24 статті Конституції України [3], яка гарантує рівні права усім без виключання громадянам країни.

Офіційні статистичні дані дають такі цифри щодо стану пожежної безпеки: територія обслуговування одним пожежним депо в Україні складає 624 км² (у структурі країн Європейського Союзу: у Німеччині – 11 км², у Польщі – 19 км², у Франції – 99 км²), а кількість одиниць пожежної техніки на території 1000 км² найменша серед таких країн – 6 одиниць (для порівняння, у Німеччині – 122 одиниці).

Результати досліджень пожеж у питаннях рівня смертності населення свідчать про прямий зв'язок між часом безпосереднього прибуття пожежної команди, а, також, умов поширення пожежі та кількістю людей, які померли у випадку їх виникнення. Протягом 2018 року, близько 30 % жителів міста та 40 % жителів сіл, які стали жертвами пожеж, загинули через невчасне прибуття пожежних підрозділів на місце виклику: час приїзду пожежних автомобілів перевищував нормативний час згідно зі стандартами пожежної охорони, що найчастіше спричинене невдалим місцезнаходженням пожежних депо та їх чималою віддаленістю від населених пунктів [4, с. 88].

До того ж, існує колосальна різниця між принципами розрахунку дислокації підрозділів пожежно-рятувальних служб України та інших країн світу, таких як: Німеччина, Франція, США. Відмінності базується на великій різниці у кількості пожежних на кожну адміністративно-територіальну одиницю – їх має бути достатньо для ефективного та швидкого гасіння пожежі, чого апріорі просто не існує в українських містах та селах. Для правильних розрахунків за основу необхідно брати не нормований час прибуття підрозділу пожежної охорони на місце виклику, а й інші параметри, серед яких [5]:

– час початку гасіння пожежі – визначається розрахунком часу прибуття та підготовки і розгортання підрозділу пожежної служби (має бути меншим, ніж час вільного розвитку пожежі – до 10 хвилин);

– критичний час для надання першої медичної допомоги постраждалим – до 14 хвилин, коли ще можливо реанімувати жертву пожежі внаслідок впливу продуктів горіння на неї.

Сьогодні, реформування Державної служби з надзвичайних ситуацій та курс стратегічного удосконалення її діяльності направлені на плавний перехід від державного нагляду за функціонуванням суб'єктів господарської діяльності галузі пожежної безпеки до впровадження національної системи запобігання виникненню надзвичайних ситуацій різного характеру (в тому, числі і профілактики виникнення пожеж) [6]. Згідно з цим курсом, основним проблемним питанням визначено: недосконалість організації реагування та проведення робіт по ліквідації надзвичайних ситуацій різного характеру, в тому числі, пожеж, через недостатнє фінансування таких заходів з державного бюджету. Відсутність необхідного фінансового забезпечення не дає можливості утримувати потрібну кількість підрозділів пожежної служби, належним чином забезпечувати їх матеріально-технічними ресурсами та обладнанням, з чим ми можемо повністю погодитись.

У процесі реалізації Стратегії реформування Державної служби з надзвичайних ситуацій визначаються заходи щодо делегування повноважень у галузі цивільного захисту на регіональний рівень, прискорення та поліпшення взаємодії державно-владних органів, органів місцевого самоврядування, підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та місцевих пожежних команд, донесення до місцевих громад необхідних методичних рекомендацій для організації добровільних пожежних підрозділів, врегулювання основних питань щодо забезпечення пожежної безпеки країни за допомогою вдосконалення діючих нормативно-правових актів цієї сфери [7, с. 199].

Маємо констатувати той факт, що на території України зафіксовано майже 29 тисяч сіл, 35 % населення проживає у сільській місцевості. Високий ступінь захисту жителів є однією з важливих передумов їх безпечної життєдіяльності та швидкого соціального-економічного розвитку регіонів. На жаль, на сьогоднішній день, не зважаючи на реформування у напрямі децентралізації владних повноважень у сфері безпеки життєдіяльності, існує значна загроза виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру [8, с. 111].

Нагальною та доволі актуальною проблемою в Україні є забезпечення пожежної охорони та захист населення від пожеж у селах. Причинами тому, на даний момент часу, є низький рівень забезпеченості пожежних підрозділів засобами індивідуального захисту, спеціальним одягом, оснащенням та

спорядженням, незадовільний технічний стан автомобілів пожежної охорони та відсутність пального для нього, відсутність необхідної кількості службовців в пожежно-аварійних загонах, непристосованість систем водопостачання сіл, водонапірних веж для забору води для гасіння пожеж взимку тощо [9].

Розглядаючи питання забезпечення пожежної безпеки територіальних громад, головними проблемами є низький рівень протипожежного захисту жителів сільської місцевості з великим відсотком смертності населення та грандіозними матеріальними збитками. Для вирішення цієї ситуації об'єднанням територіальним громадам України необхідно сформувати, як мінімум, п'ятсот місцевих пожежних підрозділів.

Україна впроваджує у життя державну політику у галузі цивільного захисту населення, територіальних громад через реформування цього напрямку, проведення різноманітних тренінгів, організацію навчальних процесів, створення професійних пожежних підрозділів та добровільних пожежних загонів, реалізацію пілотних проєктів та фінансування заходів протипожежної охорони. Однак, на нашу думку, така політика малоефективна та майже немає позитивних результатів через ряд причин, серед яких [8, с. 111]:

- недостатня кількість професійно підготовлених службовців;
- незадовільні умови роботи для працівників;
- низький рівень державного фінансування професійних та добровільних пожежно-рятувальних підрозділів;
- відсутність інноваційного та ефективного оснащення та технічних засобів, в тому числі автомобілів;
- низький ступінь професійної підготовленості службовців тощо.

Разом з тим, все таки, важливим аспектом є відповідна позиція органів місцевого самоврядування та їх безпосередня взаємодія з державно-владними органами. Однак, через недофінансування державою та безініціативність таких структур процес реалізації передбачуваних заходів гальмується.

Висновки. З огляду на все вищезазначене, можна говорити про необхідність ґрунтовного реформування механізму кадрового забезпечення Державної служби з надзвичайних ситуацій [10, с. 67; 11].

У процесі дослідження та визначення основних проблем розвитку механізмів регулювання пожежної безпеки в Україні, можна зазначити, що недостатній рівень забезпеченості структур пожежної охорони зумовлений не тільки об'єктивними причинами (низьким рівнем фінансового забезпечення, недостатньою кількістю особового складу та посереднім рівнем його професійної підготовки, застарілістю автоматичних систем протипожежного захисту, а також іншого спеціалізованого обладнання та технічних засобів), а й а й недоліками та прорахунками в управлінні державно-владними органами різних рівнів.

Публічне адміністрування галузі забезпечення пожежної безпеки фактично представляє собою безперервний та всеохоплюючий у часі процес, який має здійснюватися згідно з діючими законодавчими нормами. Саме це, на нашу думку, найголовніше непорозуміння та проблемне питання, яке не дає змоги приймати ефективні та вчасні управлінські рішення у державі та, відповідно, не створює необхідних умов для результативного функціонування дієвої системи протидії та попередження виникнення пожеж.

Література:

1. М. В. Андрієнко НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ Держава та регіони Серія: Державне управління, 2017 р., № 3 (59) С. 38-43 http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/3_2017/9.pdf
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв утворення державних пожежно-рятувальних підрозділів (частин) Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту в адміністративно-територіальних одиницях та переліку суб'єктів господарювання, де утворюються такі підрозділи (частини)» Документ 874-2013-п, чинний, поточна редакція — Прийняття від 27.11.2013 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-2013-p>.
3. Конституція України, Документ 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.01.2020, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>
4. О.П. Борис ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ НА ОСНОВІ РОЗГЛЯДУ ДАНИХ СТАТИСТИКИ ПОЖЕЖ/ Науковий вісник: Цивільний захист та пожежна безпека № 1 (7), 2019 С. 85-91, <https://nvcz.undicz.org.ua/index.php/nvcz/article/view/31>
5. Олександр БОРИС Пожежі: розгляд стану справ/ Надзвичайна ситуація / <https://ns-plus.com.ua/2017/12/18/pozhezhi-rozglyad-stanu-sprav/>
6. КМУ Розпорядження «Про схвалення Стратегії реформування системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій» Документ 61-2017-р, чинний, поточна редакція — Прийняття від 25.01.2017 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/61-2017-p>
7. Бойко Оксана Анатоліївна ПОДАЛЬША ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2019. – Вип. 1 (64). –С. 195-202 <http://tpdu.journal.kharkiv.ua/index.php/tpdu/article/view/24/23>
8. Рогуля А. О. Функції органів місцевого самоврядування в організації безпеки життєдіяльності територіальних громад України. – Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.04 – місцеве самоврядування. – Національна академія державного управління при Президентові України, Київ, 2019.С. 243
9. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ ДОСІ АКТУАЛЬНІ / Шосткинська районна державна адміністрація / 18.09.2018 <http://shst.sm.gov.ua/index.php/ru/gumanitarna-politika/sotsialniy-zahyst/8-novini/6394-problemi-zabezpechennya-zakhistu-pozhezhoji-bezpeki-v-silskij-mistsevosti-dosi-aktualni>
10. Василь Ротар, Ігор Ножко ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ Молодь і ринок №11 (178), 2019 С. 65-69

11. Chaplay I.V. Romanenko Y.O. Organization of constructive dialogue between civil society institutions and state bodies as a guarantee of the stability and development of a state. *Децентралізація влади, проведення реформ в Україні. Сучасний стан та проблеми підготовки кадрів для об'єднаних територіальних громад: 2018 рік: матеріали II міжн. наук.-метод. конф., 13-14 грудня 2018 року. Рівне.: Національний університет водного господарства та природокористування, 2018. С. 164-165.*

References:

1. Andriienko, M. V. (2017). Napriamy derzhavnoho rehuliuvannia pozhezhnoi bezpeky v Ukraini [Directions of state regulation of fire safety in Ukraine]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Derzhavne upravlinnia – State and Regions Series: Public Administration*, 3(59), 38-43. Retrieved from http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/3_2017/9.pdf [in Ukrainian].
2. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia kryteriiv utvorennia derzhavnykh pozhezhno-riatuvalnykh pidrozdiliv (chastyn) Operativno-riatuvalnoi sluzhby tsyvilnoho zakhystu v administrativno-terytorialnykh odynyttsiakh ta pereliku subiektiv hospodariuvannia, de utvoriuiutsia taki pidrozdily (chastyny)» : vid 27 lystopada 2013 r. # 874 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the criteria for the formation of state fire and rescue units (parts) of the Operational Rescue Service of Civil Protection in administrative-territorial units and the list of business entities where such units (parts) are formed" of November 27, 2013 № 874]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-2013-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
3. Konstytutsiia Ukrainy : vid 28 chervnia 1996 roku [Constitution of Ukraine from June 28, 1996]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
4. Borys, O. P. (2019). Vyznachennia napriamiv derzhavnoho rehuliuvannia u sferi pozhezhnoi bezpeky na osnovi rozghliadu danykh statystyky pozhezh [Determination of directions of state regulation in the field of fire safety on the basis of review of data statistics fire]. *Naukovyi visnyk: Tsyvilnyi zakhyst ta pozhezhna bezpeka – Scientific Bulletin: Civil Defense, Civil Defense and Civil Protection*, 1(7), 85-91. Retrieved from <https://nvcz.undicz.org.ua/index.php/nvcz/article/view/31> [in Ukrainian].
5. Borys, O. (2017). Pozhezhi: rozghliad stanu sprav [Fires: consideration of the state of affairs]. *ns-plus.com.ua*. Retrieved from <https://ns-plus.com.ua/2017/12/18/pozhezhi-rozglyad-stanu-sprav/> [in Ukrainian].
6. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia Stratehii reformuvannia systemy Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii» : vid 25 sichnia 2017 r. № 61-p [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Strategy for reforming the system of the Civil Service of Ukraine for Emergencies" from January 25, 2017, № 61-p]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/61-2017-p> [in Ukrainian].
7. Boiko, O. A. (2019). Podalsha detsentralizatsiia derzhavnoho upravlinnia u sferi tsyvilnoho zakhystu [Further decentralization of public administration in the field of civil defense]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia – Theory and practice of public administration*, 1(64), 195-202. Retrieved from <http://tpdu.journal.kharkiv.ua/index.php/tpdu/article/view/24/23> [in Ukrainian].
8. Rohulia, A. O. (2019). Funktsii orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v orhanizatsii bezpeky zhyttiediialnosti terytorialnykh hromad Ukrainy [Functions of local governments in the organization of safety of life of territorial communities of Ukraine]. *Candidate's thesis*. Kyiv: Natsionalna akademiia derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy [in Ukrainian].
9. Problemy zabezpechennia zakhystu pozhezhnoi bezpeky v silskii mistsevosti dosi aktualni [Problems of providing fire safety protection in rural areas still current]. (2018). *shst.sm.gov.ua*. Retrieved from <http://shst.sm.gov.ua/index.php/ru/gumanitarna-politika/sotsialnyi-zahyst/8-novini/6394-problemi-zabezpechennya-zakhystu-pozhezhnoji-bezpeki-v-silskij-mistsevosti-dosi-aktualni> [in Ukrainian].

10. Rotar, V., Nozhko, I. (2019). Shliakhy pidvyshchennia profesiinoi kompetentnosti fakhivtsia z pozhezhnoi bezpeky [Ways to increase the professional competence of a fire safety professional]. *Molod i rynok – Youth and market*, 11(178), 65-69 [in Ukrainian].